

İsmet İnönü, en azından İstiklal Harbi ve Lozan Barış Konferansı'nda ulusal kahramanımız oldu. Ama şu da bir gerçek ki Türkiye'de çok partili döneme geçiş başarısızdı ve bu başarısızlık hala sürüp gidiyor.

Bir ön not

Burada ne İsmet İnönü'yle ilgili tarihsel gerçekleri, ne de İsmet İnönü'nün kendisi hakkında otantiklik saptamalarını dile getiriyorum; belli ön kabülleri olan bir zihinle, II. Dünya Savaşı sonrası yaptıklarının nasıl anlaşılacağını kurguluyorum. Zamanında değerlendirildiğinde sorunlu olmayan şeyler, kötü taklitleriyle bir gelenek haline geldiğinde eleştiriyi hak ediyor. Burada doğrudan İsmet İnönü değil makul olduğu döneminin dışına taşınmış, kendini İnönü'nün yaptıklarıyla onaylatmaya çalışan bir geleneği eleştiriyorum. Bu da ancak o geleneği anlamlı yapan çarpıklıkla İsmet İnönü'yü değerlendirerek mümkündür.

Milli Şeflikten iyisi

Türkiye'de çok partili dönem, İsmet İnönü'nün Milli Şeflik koltuğunu bırakıp muhalefet partisi önderliği koltuğuna geçmesiyle başladı. İyi de gözüm, siyasetçi daha iyisini bulmadan bulunduğu koltuğu kendiliğinden terk eder mi? Bunu yapacak olan, rakiplerinin oyununa gelip siyaseti daha en baştan bırakmak durumunda kalmaz mı?

Becerikli bir siyasetçinin bulunduğu konumu daha iyi bir konuma gelmeden kendiliğinden bırakmayacağından emin biri, nasıl olup da İsmet İnönü'nün Milli Şeflik konumunu bırakıp muhalefet partisi genel başkanlığı konumuna geçtiğini anlamakta önce zorlanır. Ancak dikkatli bakınca böyle bir zihinle de anlaşılabilir makul bir açıklama vardır; İsmet İnönü'nün Milli Şefliği bırakması, ancak Milli Şefliği ikame edecek ya da ondan daha iyi olan bir konuma gelmesiyle açıklanabilir. Ne konuma geldiğine baktığımızda, o konum muhalefet partisi önderliğidir.

Çıkarsız siyasal söylem

Çok partili döneme geçiş girişimlerinden ilki daha Atatürk yaşarken gerçekleşti, başarısız olacağı ortaya çıktı ve terk edildi. İsmet İnönü'nün Cumhurbaşkanlığı zamanında da bir

deneme yapıldı, başarısız olacağı aleni olmasına karşın terk edilmedi. Askeri, yarı askeri ve nihayetinde sivil müdahalelerle başarısızlığı tekrar ve tekrar ortaya çıkmak üzere olan girişim kesintilere uğradı ve en başa dönüldü.

İsmet İnönü'nün, Bülent Ecevit'in CHP Genel Başkanlığıyla sona eren dönemine, Darbe'den (1980) sonra da CHP geleneği olarak Halkçı Parti'yle başlayarak geri dönüldü. İsmet İnönü'nün oğlu Prof. Erdal İnönü başkanlığındaki SODEP'te ve Bülent Ecevit başkanlığındaki DSP'de bu geleneğin ötesine geçildi ve iktidara en azından koalisyon ortağı olarak gelindi. Ama bunlar zamanla sönüp gitti; kalıcı olan gelenek oldu.

Türkiye, iç ilişkilerden yükselen bir talep sonucunda değil, dış ilişkilerle ilgili bir düzenleme olarak çok partili siyasal düzene geçti. Ortaya çıkan partileri kurup yönetenler, CHP'nin etkili isimleriydi. CHP'den çıkmamış olan partiler, düzenli biçimde imha operasyonlarına tabi tutuldu. Örneğin DP'yi kuranlar, CHP'nin öne çıkan, CHP içindeyken önceliklerini CHP'nin siyasetine yansıtabilen kişilerdi ve CHP'den türememiş MNP ve TİP gibi partiler, imha edilmeye çalışıldı.

Başlangıçta, CHP ve DP arasındaki ayırım gerçek çıkarların temsili olan bir ayırım değildi. Tipik olarak her zümreden, her sınıftan, her meslekten, her aileden bir grup DP'li diğer bir grup CHP'li oldu. Sınıfsal karşıtlıklar partiler arasında değil her bir partinin içindeydi. Sonuç olarak, hizmet ettiği çıkarlar bakımından -1970'lerdeki kalıcı olmayan kısa dönemli sapma ayrıca değerlendirilmek üzere bir yana bırakılırsa- CHP ile DP ve sonradan ortaya çıkan AP, MHP, ANAP, AK Parti arasında temel bir fark olmadı.

Karagöz Hacivat

Muhalefette kaldığın sürece kimse seni -iktidarda olsan senin de alıp uygulayacağın- kararlardan sorumlu tutmaz. Üstelik bunları istediğin ağırlıkta eleştirebilirsin.

İsmet İnönü'nün Milli Şeflik konumunu terk edip nasıl bir konuma geldiğini, 1959'da iktidardakilere hitaben söylediklerinde hissederiz; "Bu yolda devam ederseniz, ben de sizi kurtaramam!" Demek ki, normal koşullarda iktidardakileri kurtarabileceği bir konumdadır.

Evet, muhaliflere açık saldırılar oldu ancak dikkatlice bakıldığında saldırıya uğrayanların öncesinde muhalefet partisinin yönetimini zorda bıraktıkları da görülüyor. Bu saldırılar muhalefet partisi tarafından ağır biçimde eleştirilse bile “istemem koy yan cebime” misali bir rahatlamaya da yol açtığını belirtmek olgulara aykırı olmaz.

Temsil ettiği çıkarlar farklı olmayan partilerin siyaset diye yaptıkları, yalnızca Karagöz ve Hacivat benzeri oyalayıcı bir gösteri haline geldi. Rivayet o ki Karagöz ve Hacivat, çalışanların bir araya geldiği yerlerde birliklerini sağlayacak iletişim ortamını ortadan kaldıracak biçimde; çatışmaya yol açacak asıl çıkarlarla alakasız olan; etnik kontrastlar, mezhepsel kontrastlar, okumuş-cahil kontrastları, karı-koca kontrastları gibi dikkat çekici konularda gündem oluşturmuşlar. Yine rivayete göre Karagöz ve Hacivat, çalışmalarının aksamasına neden oldukları için idam edilmişlerse de kısa sürede eksiklikleri hissedilmiş, gölge oyunu olarak yeniden ve denetimli biçimde ortaya çıkmışlar.

Türkiye’de yaşayanların büyük çoğunluğunun çıkarlarının hilafına yapılan işler, devlet aracılığıyla sessiz sedasız yapıldursun, siyaset sahnesinde ilgisiz konularda biri bitmeden bir diğeri başlayan kıran kırana bir dalaş sahnelendi. Karagöz ve Hacivat, insanların kendileriyle ilgili olmayan konularla nasıl ilgilendiklerini açıkça gösterir. Siyaset bu olanaktan yararlanma işi haline geldi.

İstersen bu aşamada, köprünün satıldığını unutmadan şu meşhur “Köprüyü satarım” muhabbetini anımsayalım.

1946’dan beri satılamayan köprünün (yanılmıyorsa trafiğe 1973’te açıldı) gelirleri satıldı. Ancak sözde 1946’dan beri yapılmaya çalışılıp yapılamayanlar kuyusunun dibi yok; bu kuyuda daha sonu görülmez ajanda kalemi var.

Tepki oyuyla müzmin muhalefet

Çıkarsız söylemle Karagöz-Hacivat teması olarak sergilenen siyasetle iktidar rant, istihdam, adaleti çarpıtma ve benzeri olanakları kullanarak, muhalefet iktidarı öcü gösterip

karanlık gelecek tahminine dayalı bir yıkılış efsanesiyle oy toplar.

Uyguladığı siyasete bakıldığında DP, AP, ANAP ve AK Parti'nin bırak iktidar olması siyaset yapıp dişe dokunur oy alması bile mucizedir. İşte bu mucizeyi yaratan, her daim muhalefette kalmayı hedefleyen muhalefettir. Gösteriřte sert, uygulamada boynu bükük duran bu muhalif tavır, DP karşısındaki İnönü'yü örnek alır; dolayısıyla buna İnönü Geleneği diyorum.

Varolan koşullarla iktidara gelenin nasıl iktidara geldiği değildir asıl sorun, İnönü Geleneđinin nasıl hala sürdüğüdür. 2014 Cumhurbaşkanlığı Seçimlerinin bir sonucu da, yurttaşların İnönü Geleneđine artık teveccüh göstermemeye başladığının ortaya çıkmasıdır.